

ጻፍኞች፡- መንበረፀሐይ ታደሰ

ሒሩት መለሰ

ታፈሰ ይርጋ

አልማው ወል

ዓሊ መሐመድ

አመልካች፡- የኢትዮጵያ ንግድ ባንክ ነገረፈጅ እሸቱ በቀለ - ቀረቡ

ተጠሪ፡- ዓለምፀሐይ አያና - ቀረቡ

መዝገቡን መርምረን የሚከተለውን ፍርድ ሰጥተናል፡፡

ፍርድ

ጉዳዩ የቀረበው አመልካች በኦሮሚያ ክልል የጊንቢ ወረዳ ፍርድ ቤትና የምእራብ ወለጋ ዞን ከፍተኛ ፍርድ ቤት የሰጡት ውሣኔ መሰረታዊ የሕግ ስህተት ያለበት በመሆኑ በሰበር ታይቶ እንዲታረምልኝ በማለት ሐምሌ 21 ቀን 2001 ዓ.ም በተፃፈ የሰበር አቤቱታ ስለጠየቁ ነው፡፡

የክርክሩ መነሻ ተጠሪ በወረዳው ፍርድ ቤት በከሳሽነት ቀርባ ሐምሌ 23 ቀን 1984 ዓ.ም በተፃፈ ደብዳቤ ወደ ተላላኪነት የሥራ መደብ አሳድጎኝ ደመወዝና የማነቃቂያ አበል ከፍሎኝ ከጉሊሶ ወደ ጊንቢ ሲያዛውረኝ የቤት ኪራይ አበልና የዝውውር አበል በህብረት ስምምነቱ መሰረት ሲከፈለኝ ሲገባ ያልከፈለኝ በመሆኑ ከተዛወርኩበት ጊዜ ጀምሮ እንዲከፍል ውሳኔ ይሰጥልኝ በማለት አመልካች ላይ ያቀረበኛው ክስ ነው አመልካች በተከሳሽነት ቀርቦ የተጠሪ ክስ በይርጋ ይቋረጣል በማለት የመጀመሪያ ደረጃ መቃወሚያ ያቀረበ ሲሆን በፍሬ ጉዳይ ደረጃ ተጠሪ በራሷ ፍላጎትና ጥያቄ ከጉሊሶ ወደ ጊንቢ የተዛወረች በመሆኑ የቤት አበልና የዝውውር አበል የማግኘት መብት የላትም፡፡ አመልካች ለተጠሪ ከምትሰራበት ቦታ በመዛወሯ ምክንያት (disturbance allowance) ብር 300/ሦስት መቶ/ተከፍሏል፡፡ ከዚህ ውጭ ያቀረበኛው ጥያቄ በሕግም ሆነ በህብረት ስምምነቱ መሰረት የቀረበ አይደለም በማለት የበኩሉን ክርክርና ማስረጃ አቅርቧል፡፡ የወረዳው ፍርድ ቤት አመልካች ለተጠሪ የካቲት 12 ቀን 1995 የተፃፈ ማስጠንቀቂያ የሰጣት በመሆኑ ይርጋው በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 1853 መሰረት በተጠሪ ላይ አይቆጠርባትም በማለት የወሰነ ሲሆን ተጠሪ ያቀረበኛውን የጥቅም ጥቅም በተመለከተ ከየካቲት 12 ቀን 1995 ዓ.ም ጀምሮ አመልካች እንዲከፈላት በማለት ወስኗል፡፡ አመልካች በዚህ ውሣኔ ቅር በመሰኘት ይግባኝ ለከፍተኛው ፍርድ ቤት ያቀረበ ቢሆንም የከፍተኛው ፍርድ ቤት የግራ ቀኙን ክርክር ከሰማ በኋላ የወረዳውን ፍርድ ቤት ውሣኔ አጽንቶታል፡፡

አመልካች የወረዳውና የከፍተኛው ፍርድ ቤት ውሣኔ መሰረታዊ የሕግ ስህተት አለበት፡፡ የተጠሪ ጥያቄ ከአስራ አምስት ዓመት በኋላ የቀረበ ሆኖ አያለ ጥቂው በይርጋ አይታገድም ብለው አግባብነት የሌላቸውን የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር በመጥቀስ የሰጡት ውሣኔ መሰረታዊ የሕግ ስህተት አለበት፡፡ ከዚህ በተጨማሪ አንድ ሰራተኛ በራሱ ጠያቂነት ከአንድ ከተማ ወደ ሌላ ከተማ ከተዛወረ ከአቃ ማንንጥያ ወጭ በስተቀር ሌላ ነገር እንደማይከፈለው በህብረት ስምምነቱ አንቀጽ 20(16) እና(17) ተደንግጎ እያለ ለተጠሪ የዝውውር አበልና የቤት አበል እንዲከፈላት መወሰኑ መሰረታዊ የሕግ ስህተት ያለበት በመሆኑ በሰበር ታይቶ እንዲታረምልኝ በማለት አመልክቷል፡፡ ተጠሪ በበኩሏ የበታች ፍርድ ቤቶች ይርጋው የተቋረጠ መሆኑን የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 1852 እና የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 1853 ድንጋጌዎች በመጥቀስ መወሰናቸው ተገቢ ነው መሰረታዊ የሕግ ስህተት የለበትም በማለት በጠበቃዋ በኩል የቃል ክርክር አቅርቧል፡፡

ከሥር የክርክሩ አመጣጥና በሰበር የተደረገው ክርክር ከላይ የተገለፀው ሲሆን እኛም ጉዳዩን መርምረናል፡፡ ጉዳዩን እንደመረመርነው የተጠሪ ክስ በይርጋ ቀሪ ይሆናል ወይስ አይሆንም? የተጠሪ ክስ በይርጋ ቀሪ የሚሆን ከሆነ እስከ መቼ

ድረስ ያለው ጥያቄዎ ነው በይርጋ የሚታገደው? የሚለውና አመልካች ለተጠሪ የቤትና የዝውውር አበል የመክፈል ጋላፊነት አለበት ወይስ የለበትም? የሚሉት ጭብጦች ውሳኔ ማግኘት ያለባቸው ሆነው አግኝተናቸዋል።

- 1. የመጀመሪያውን ጭብጥ በተመለከተ ተጠሪ ያቀረበው የዝውውር አበልና የቤት አበል ጥያቄ መጠየቅ ከሚገባው ጊዜ ውስጥ እስከ ስድስት ወር ባለው የጊዜ ገደብ ካልቀረበ በይርጋ የሚታገድ ስለመሆኑ በአሰሪና ሰራተኛ ጉዳይ አዋጅ ቁጥር 377/96 አንቀጽ 162 ንዑስ አንቀጽ 3 ተደንግጓል። የቤትና የዝውውር አበል በአዋጅ አንቀጽ 162 ንዑስ አንቀጽ 3 “ሰራተኛው የሚያቀርበው የደመወዝ የትርፍ ሰነድ ሌሎች ክፍያዎች ጥያቄ መጠየቅ ከሚገባው ጊዜ ጀምሮ እስከ ስድስት ወር ባለው ጊዜ ውስጥ ካልቀረበ በይርጋ ይታገዳል” በማለት በደንገገው “ሌሎች ክፍያዎች” የሚለው ውስጥ የሚሸፈኑ ክፍያዎች ናቸው። የወረዳውና የከፍተኛው ፍርድ ቤት የተጠሪ ጥያቄ በይርጋ ቀሪ አይሆንም በማለት የወሰኑት በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 1852 መሰረት ይረጋው የተቋረጠ መሆኑንና በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 1853 መሰረት ተጠሪ ክስ ያላቀረበው አመልካች ካላት ፍርሐትና ታዛዥነት ምክንያት ነው በማለት ነው።

በመሰረቱ የወረዳውና የከፍተኛ ፍርድ ቤት የይርጋው መቋረጥ በምክንያትነት ያቀረቡት አመልካች ተጠሪ የቤትና የዝውውር አበል የማይገባት መሆኑን በመግለጽ የካቲት 12 ቀን 1995 ዓ.ም የፋይውን የማስጠንቀቂያ ደብዳቤ ነው። ይህ ደብዳቤ አመልካች ተጠሪ የቤትና የዝውውር አበል ያላት መሆኑን በሙሉም ሆነ በክፍል በማመን የፋይው ደብዳቤ ባለመሆኑ በአሰሪና ሰራተኛ አዋጅ ቁጥር 377/96 አንቀጽ 164 ንዑስ አንቀጽ 3 መሰረት ይርጋውን ለማቋረጥ የሚችል አይደለም። የበታች ፍርድ ቤቶች ተጠሪ ይርጋውን ሊያቋርጥ የሚችልና በአሰሪና ሰራተኛ ጉዳይ አዋጅ አንቀጽ 164 ድንጋጌዎች የሚሸፈን ምክንያት ያላቸው መሆኑን የሚያረጋግጥ ማስረጃ ሳይቀርብላቸው በጥቅሉ የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 1852 በመጥቀስ ይርጋው ተቋርጧል በማለት የሰጡት ውሳኔ ተገቢ ሆኖ አላገኘውም።

በሌላ በኩል አመልካች ለተጠሪ የፋይውን ደብዳቤ መነሻ በማድረግ ተጠሪ በአመልካች ላይ ክስ ያላቀረበው አመልካችን ስለፈራችና በታዣዥነት ስሜት ነው በማለት የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 1853 በመጥቀስ የሰጡት ውሳኔ የህጉን ድንጋጌ አቀራረጽ ይዘት መንፈስና ዓላማ ያላገናዘበ ነው። በአመልካችና በተጠሪ መካከል ላለው ግንኙነት የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 1853 ድንጋጌ አግባብነትና ተፈጻሚነት የሌለው ድንጋጌ በመሆኑ የወረዳው ፍርድ ቤትና የከፍተኛው ፍርድ ቤት ይህንን ድንጋጌ አላግባብ በመጥቀስ አመልካች ከየካቲት 12 ቀን 1995 ዓ.ም ጀምሮ የቤትና የዝውውር አበል እንዲከፍል በማለት የሰጡት ውሳኔ መሰረታዊ የሕግ ስህተት ያለበት ሆኖ አግኝተዋል።

ተጠሪ የጠየቁት ቀጣይነት ያለውና ተከታታይነት ባለው ጊዜ ውስጥ ሊከፈላቸው የሚገባ የቤትና የዝውውር አበል ነው። ተጠሪ ለወረዳው ፍርድ ቤት ክስ ያቀረቡት የካቲት 6 ቀን 1999 ዓ.ም መሆኑ ከሥር ፍርድ ቤት ውሳኔ ለመገንዘብ ችለናል። ይህ በመሆኑ ተጠሪ ከነሐሴ 6 ቀን 1998 ዓ.ም በፊት አመልካች የቤት አበልና የዝውውር አበል እንዲከፈሉት ያቀረበው ጥያቄ በአሰሪና ሰራተኛ ጉዳይ አዋጅ አንቀጽ 163 ንዑስ አንቀጽ 3 በይርጋ ቀሪ የሚሆን በመሆኑ የወረዳው ፍርድ ቤትና የከፍተኛው ፍርድ ቤት አመልካች ከየካቲት 12 ቀን 1995 ዓ.ም ጀምሮ እስከ ነሐሴ 5 ቀን 1998 ዓ.ም ለተጠሪ የቤትና የዝውውር አበል እንዲከፍል የወሰኑት የይርጋ የጊዜ ገደብ ያለበትን ጥያቄ አላግባብ ተቀብለው በመሆኑ ተገቢ ሆኖ አላገኘውም። በመሆኑም ከነሐሴ 6 ቀን 1998 ዓ.ም በፊት ያለው የቤት አበልና የዝውውር አበል ጥያቄ በይርጋ ቀሪ ሆኖ አግኝተዋል።

- 2. ተጠሪ ካቀረቡት ጥያቄ ውስጥ ከነሐሴ 6 ቀን 1998 ዓ.ም ወዲህ ላለው ጊዜ የቤትና የዝውውር አበል እንዲከፈላቸው ያቀረቡት ጥያቄ በይርጋ ቀሪ የሚሆን አይደለም። ስለሆነም አመልካች ይህንን ቀሪ ለማይሆነው ጊዜ ለተጠሪ የቤትና የዝውውር አበል የመክፈል ግዴታ አለበት ወይስ የለበትም የሚለው ጭብጥ ውሳኔ ማግኘት ያለበት ሆኖ አግኝተዋል። ተጠሪ ከጉሊሶ ወደ ጊንቢ ከተማ የተዛወሩት በራሳቸው ፍላጎትና ጥያቄ አቅራቢነት መሆኑ ክርክር ያስነሳ ፍሬ ጉዳይ ካለመሆኑም በላይ አመልካች ተጠሪ በዝውውሩ እንዲፈቀድላት ጠይቃ መዛወሯን የሚያስረዳ ማስረጃ ያቀረበ መሆኑ ከወረዳው ፍርድ ቤት ውሳኔ ለመገንዘብ ችለናል። እንደዚሁም በአስረኛው የሕብረት ስምምነት አንቀጽ 16 (መ) እና አንቀጽ 17 ማንኛውም ሰራተኛ ከአንድ ከተማ ወደ ሌላ ከተማ በተመሳሳይ የሥራ መደብ ለመዛወር ጠይቆ ከተፈቀደለት ከዝውውር ጋር ተያይዞ የሚሰጠው ጥቅም የማያገኝ መሆኑን እንደሚደነግግ የወረዳው ፍርድ ቤት በውሳኔው ገልጾታል። ተጠሪ ከጉሊሶ ወደ ጊንቢ የተዛወረው በራሷ ፍላጎትና ጥያቄ እንጅ መሣሪያ ቤቱ በዝውውር ስለመደባት አይደለም። አመልካች ለተጠሪ የቤትና የዝውውር አበል እንዲከፍል የበታች ፍርድ ቤቶች የሰጡት ውሳኔ ከላይ የተገለጸውን የሕብረት ስምምነት

ድንጋጌ የሚጥስ ነው። የወረዳው ፍርድ ቤት ከላይ የተጠቀሰውን ግልጽ የህብረት ስምምነት ድንጋጌ በዚህ ጉዳይ ተፈጻሚነት የሌለው መሆኑን ሲወስን የተጠሪን ወደ ተላላኪ የሥራ መደብ ማደግ መጥቀሱ ተገቢነት የሌለው እና የድንጋጌውን መንፈስና ዓላማ ያላገናዘበ ሆኖ አግኝተነዋል። በመሆኑም በይርጋ ቀሪ ለማይሆነውም ጊዜ ቢሆን አመልካች ለተጠሪ የቤትና የዝውውር አበል የመክፈል ኃላፊነት የሌለበት ሆኖ እያለ የወረዳውና የከፍተኛው ፍርድ ቤት አመልካች ላይ የሰጡት ውሳኔ የሕግ ወይም የሕብረት ስምምነቱ መሰረት የሌለው ነው።

በአጠቃላይ የወረዳውና የከፍተኛው ፍርድ ቤት አመልካች ያቀረበውን የይርጋ ክርክር ውድቅ በማድረግና የሕብረት ስምምነቱ የተዛባ ትርጉም በመስጠት አመልካች ለተጠሪ ከየካቲት 6 ቀን 1995 ዓ.ም ጀምሮ የቤትና የዝውውር አበል እንዲከፍል የሰጡት ውሳኔ ከላይ የተዘረዘሩትን የሕግ ድንጋጌዎች የሚጥስና መሰረታዊ የሕግ ስህተት ያለበት ነው በማለት ወስነናል።

ው ሳ ኔ

1. የጊንቢ ወረዳ ፍርድ ቤትና የምእራብ ወለጋ ከፍተኛ ፍርድ ቤት ውሳኔ ሙሉ ለሙሉ ተሸሯል።
2. አመልካች ለተጠሪ የቤትና የዝውውር አበል የመክፈል ኃላፊነት የለበትም ብለናል።
3. በዚህ ፍርድ ቤት ያወጡትን ወጭና ኪሣራ ግራ ቀኝ ለየራሳቸው ይቻሉ።

ይህ ፍርድ በፌዴራል ጠቅላይ ፍ/ቤት ሰበር ችሎት በሙሉ ድምጽ ተሰጠ።

የማይነበብ የአምስት ዳኞች ፊርማ አለበት።

ቤ/ኃ